

De JSF na de verkiezingen

Frank Slijper, Campagne tegen Wapenhandel

Zo snel na de verkiezingsuitslagen van 22 november jl. valt nog weinig te zeggen over de uiteindelijke regeringscoalitie, laat staan een kabinetsprogramma. Toch is het naar aanleiding van de meest recente ontwikkelingen rond de Joint Strike Fighter wel mogelijk enkele scenario's te schetsen en een aantal belangrijke beslistmomenten die de komende regeerperiode van belang zijn op een rijtje te zetten.

Allereerst werd kort na het zomerreces bekend dat het pas ontstane minderheidskabinet Balkenende-3 nog voor de verkiezingen een vervolgbesluit voor deelname aan de ontwikkeling en productie van de JSF wilde forceren, ondanks bezwaren van de grootste oppositiepartijen. Met een vrijwel zekere kamermeerderheid in het vooruitzicht hakte het kabinet niettemin de knoop door. Kennelijk bedoeld om de schijn weg te nemen dat een nieuw kabinet voor voldongen feiten zou worden gesteld, werd daarbij aangetekend dat een handtekening onder het *Production Sustainment & Follow-on Development* (PSFD) akkoord nog steeds niet betekende dat daadwerkelijk gevechtsvliegtuigen werden besteld.

Dat besluit wordt namelijk door een nieuw kabinet genomen, misschien al zo vroeg als in 2007 of 2008. Bovendien zou een nieuw kabinet indien gewenst het contract alsnog kunnen verbreken tegen betaling van de 5 miljoen euro inleggeld van het eerste jaar.

Dat kan allemaal waar zijn, het tekenen van de overeenkomst minder dan twee weken voor de verkiezingen, bovendien als eerste van alle internationale partners in het project (waar juist van Amerikaanse zijde met het oog op de verkiezingen begrip was getoond voor uitstel tot begin 2007), laat zien hoe Balkenende c.s. erop gebrand waren om in geval van een voor hen ongunstige verkiezingsuitslag een nieuwe regering voor vrijwel voldongen feiten te stellen.

Dat wordt nog eens onderstreept door de arrogantie waarmee Defensie een haar onwelgevallige rapportage van de Algemene Rekenkamer terzijde schoof. In de week vóór de Kamer zou debatteren over het kabinetsbesluit voor de PSFD liet de Rekenkamer namelijk haarscherp zien dat nog altijd grote financiële risico's aan de JSF deelname kleven. Bovendien constateerde de Rekenkamer dat de totale programmakosten in minder dan tien jaar ruim verdriedubbeld zijn. Werd in 1999 nog 4,5 miljard euro begroot voor aanschaf en exploitatie van 114 toestellen, anno 2006 komt die som voor 'slechts' 85 vliegtuigen uit op 14,6 miljard! Ook concludeert de Rekenkamer dat de beoogde hoeveelheid orders uit de vorige SDD-fase niet is gehaald, terwijl die maatgevend zou zijn voor de de komende decennia te behalen orders voor de Nederlandse industrie. Staatssecretaris Van der Knaap van Defensie vindt het rapport echter een product van "halve waarheden en onvolledige informatie".

Nu op het moment van schrijven vooral sprake is van CDA/PvdA coalities met SP dan wel ChristenUnie, levert dat twee verschillende scenario's op. In het geval van een coalitie met CU domineren JSF voorstanders, in het geval van een kabinet met SP ligt dat uiteraard andersom. In beide gevallen heeft de PvdA echter een dure verkiezingsbelofte hoog te houden. Defensiewoordvoerder Luuk Blom zei eerder dit jaar tegenover weekblad *Intermediair* over een nieuw kabinet: "Onder de PvdA wordt er niet één JSF gekocht. Dat wordt een hard punt in het verkiezingsprogramma." Hoe hard dat in de kabinetsonderhandelingen wordt gespeeld moet voorsnog blijken. Op meer dossiers moeten tegengestelde posities gladgestreken worden en dus valt de nodige koehandel te verwachten.

Praktisch gezien is uitstappen in alle mogelijke kabinetsvariaties een vrijwel onmogelijke optie: een vrij ruime meerderheid in de Tweede Kamer steunt JSF voortgang. Voor de verkiezingen hebben de fracties links vanaf de D66 steeds verkondigd uit de JSF te willen stappen. Samen met mogelijke steun van de Partij voor de Dieren is dat deel van de Kamer goed voor 70 zetels, tegenover 80 voor de JSF fans. Wat dat betreft kunnen de Nederlandse luchtmacht en de wapenindustrie als belangrijkste belanghebbenden voorlopig comfortabel achteroverleunen.

De komende twee jaar is vooral de stabiliteit van het nu te formeren kabinet een factor van belang voor het verdere verloop. Onder de huidige omstandigheden valt pas aan een weg terug te denken wanneer CDA of VVD aan de JSF gaat twijfelen. Gezien de fanatieke wijze waarop die partijen hun keuze voor de JSF verdedigen valt daarvan weinig te verwachten. Pas na verkiezingen met een linkse kamermeerderheid wordt de hoop op een wijze beslissing om af te zien van de volslagen onzinnige aanschaf van deze peperdure moordmachines.

JSF - de stand van zaken:

- Eind 1997, vlak na het failliet van Fokker, betaalde Paars-1 al 68 miljoen euro aan het Nederlandse bedrijfsleven om zich te kunnen positioneren binnen het JSF-project. Die subsidie is onderdeel van een grote impuls voor de Nederlandse vliegtuig(onderdelen)bouw; nog eens 168 miljoen euro komt beschikbaar om bedrijven de kans te geven orders bij Airbus te verwerven.
- Met het akkoord voor deelname aan de ontwikkeling (de zgn. SDD-fase) van de JSF wordt nog eens 845 miljoen euro uit de staatskas getoverd. Het is meteen de eerste verliesneming: de aan de Amerikanen te betalen 800 miljoen dollar contributie werden door toen gunstig geachte termijndollars (á 1,06 euro) afgedekt; kort erna zakte de dollar sterk in waardoor uiteindelijk enkele tientallen miljoenen euro's is verloren. Pas in 2008 wordt bekend in welke verhoudingen het bedrijfsleven de staat gaat terug betalen en of de beloofde volledige kostendeckering gerealiseerd kan worden.
- In een derde stap heeft het minderheidskabinet Balkenende-3 daags voor de verkiezingen de handtekening gezet onder een vervolgontract voor deelname aan de JSF, het zogeheten *Production Sustainment & Follow-on Development (PSFD) Memorandum of Understanding (MoU)*. Hoogte van die kostenpost bedraagt vooralsnog 'maximaal' 586 miljoen dollar. Bij uitstappen van partnerlanden of andere onvoorziene omstandigheden kan het plafond alsnog worden opgehoogd.
- Voor de jaren 2007-2012 staat voor de aanschaf van drie testtoestellen 317 miljoen euro begroot. Die optie is de afgelopen maanden opeens naar voren gebracht. Over definitieve aanschaf daarvan wordt mogelijk al komend jaar besloten. Groen licht maakt een definitieve keus voor de JSF praktisch onafwendbaar.
- Gekoppeld aan een besluit over aankoop van testtoestellen, zal de komende twee jaar mogelijk ook een definitief aanschafdebat gaan volgen. Gezien de mate waarin Nederland zich al financieel aan de JSF heeft geëngaat zal dat debat gereduceerd worden tot een debat over de getallen: hoeveel minder dan de tot nu toe als leidraad aangehouden 85 toestellen zullen worden besteld. Die discussie zal plaatsvinden op basis van de dan bekende kostprijs, die echter pas veel later, wanneer de ontwikkelings- en testfase volledig is afgerond en wanneer grootaandeelhouder VS definitieve bestellingen plaatst, definitief vast zal komen te staan. Die twee factoren zijn van doorslaggevend belang voor de uiteindelijke prijs. In deze fase valt voor de JSF tegenstanders te hopen dat aan de Balkenende heerschappij een einde is gekomen en een links meerderheidskabinet in wijsheid zal besluiten af te zien van de aanschaf van gevechtsvliegtuigen. Een verlies van ruim een miljard euro nemend wordt tegelijk een jaarlijkse begrotingswinst van een paar honderd miljoen euro geïncasseerd.